

*Ryszard Broszkiewicz**

PROCESY I FAZY CYKLICZNEGO ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO POLSKI

1. UWAGI WSTĘPNE

Podstawowym celem opracowania jest prezentacja tezy o współzależnościach procesów cyklicznego rozwoju gospodarki narodowej, występujących w Polsce, na tle związków z kompleksową restrukturyzacją podmiotową, kapitałową i gałęziową. W rzeczywistości problem jest jednak znacznie szerszy, ze względu na, tzw. „otoczenia Polski”. Wahania cykliczne w naszym kraju stanowią swego rodzaju zwierciadło „wahań cyklicznych” współczesnego świata, w tym zwłaszcza występujących w skali europejskiej.

Wobec tego współzależności te klasyfikuję według kryteriów:

- a) więzi gospodarczej, wyróżniając ściśle, umiarkowane, słabe i minimalne,
- b) substytucyjności i komplementarności w międzynarodowych stosunkach gospodarczych,
- c) cyklicznego przebiegu faz i mechanizmów koniunkturalnych i dekoniunkturalnych,
- d) różnic potencjałów gospodarczych regionów i stref ekonomicznych państw sąsiedzkich i pozostałych uczestniczących w handlu międzynarodowym,
- e) różnic kulturowych i konsumpcyjnych, uwarunkowanych m. in. historią, położeniem geograficznym, wzorcami własnego i zapożyczonego modelu „konsumpcji”,
- f) różnic systemowo-ustrojowych.

Przedstawiona klasyfikacja współzależności jest nadmiernie uproszczona i nie wyjaśnia faktów istnienia pozostałych związków. Chodzi tu m. in. o związki przyczynowo-skutkowe występujące w gospodarce rynkowej.

Na wstępie formułujemy następujące twierdzenie: jeżeli poziom rozwoju społeczno-gospodarczego danego kraju jest nowoczesny i wszechstronny, to

* Prof. dr hab. w Katedrze Polityki Ekonomicznej i Gospodarki Regionalnej, Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu.

siła oddziaływania tego kraju jest uzależniona nie tylko od jego potencjału zdolnego do kreacji międzynarodowych stosunków handlowych, lecz także od stopnia otwartości i ekonomicznej efektywności krajów uczestniczących w wymianie i kształtowaniu kursów walutowych. To w praktyce oznacza, że w państwach gospodarki rynkowej, istniejąca między nimi różnica potencjałów gospodarczych stanowi siłę motoryczną stopniowego wyrównywania poziomów ich rozwoju.

Stosunki te, gdy są oparte na zasadach wzajemnych korzyści i utrzymywane przez dłuższy okres, mogą prowadzić do powstawania trwałych związków ekonomicznych, opartych na więzach kooperacyjnych i wspólnych przedsięwzięciach inwestycyjnych. Przedsięwzięcia tego rodzaju coraz częściej występują w relacjach międzynarodowych, tj. w skali przedsiębiorstw, spółek i korporacji, względem podobnych podmiotów gospodarujących w krajach o niższym poziomie rozwoju.

W procedurach negocjacyjno-decyzyjnych uczestniczą nie tylko organizacje rządowe i samorządowe, lecz także instytucje bankowo-kredytowe i ubezpieczeniowe. Kontrakty określają wzajemne powinności stron uczestniczących w porozumieniach, w tam także zasady preferencji i ograniczeń występujących w sytuacjach transferu kapitałów, technologii i deficytowych czynników produkcji.

Oprócz porozumień bilateralnych, coraz częściej można zaobserwować tendencje do kształtowania się unii gospodarczych zrzeszających te państwa, które wykazują zainteresowanie aktywną i efektywną współpracą gospodarczą, naukowo-techniczną, ekologiczną, kulturalno-oświatową i przygraniczną. Procesy integrowania się państw o różnych poziomach rozwoju wynikają nie tylko z konieczności rozwiązywania wspólnych problemów (w wyrównywaniu różnic w poziomach rozwojowych), lecz także wspólnych przedsięwzięć zmierzających do przeciwdziałania czynnikom dekonunktury i niwelowania uciążliwości skutków ich powstawania. Dotyczy to przykładowo: bezrobocia, inflacji, niskiej efektywności handlu zagranicznego itp.

Należy przy tym podkreślić, że korzyści wspólnot gospodarczych najczęściej rozpatruje się w pryzmacie wspólnej polityki antyrecesyjnej państw stowarzyszonych. Umożliwia to rozprzestrzenianie się polityki antykryzysowej w obszarze integracji wspólnotowej.

Wypada zauważać, iż obok zalet, integracja posiada też swoje wady, które wiążą się nie tylko z częściową utratą autonomii gospodarczej. W przypadku światowej dekonunktury, skutki te mogą być dotkliwsze dla uformowanych wspólnot gospodarczych.

Jednak potencjał skoncentrowany w tych wspólnotach charakteryzuje się również zróżnicowaną strukturą gałęziową i specjalizacją produktową. Okazuje się, że zróżnicowania te stanowią znaczącą szansę przetrwania faz

kryzysowych i depresyjnych w cyklach gospodarczych. Doświadczenia dowodzą, że łatwiej jest pokonać recesję i przełamywać bariery kryzysowe, przy zaangażowaniu środków wspólnotowych.

2. ANALIZA CYKLICZNEGO PRZEBIEGU PROCESÓW TRANSFORMACJI W POLSCE DLA LAT 1985-1995

Cykl jest serią postępujących po sobie faz w określonym porządku i powtarzających się okresowo z różną regularnością. Problematykę cyklu gospodarczego rozpatruje się najczęściej w kategoriach wzrostu gospodarczego, a także ostatnio coraz częściej w aspektach rozwoju społeczno-gospodarczego.

Badając przebieg zmian cyklicznych w skali makroekonomicznej najłatwiej jest operować kategorią wzrostu gospodarczego w skali makro. Miernikiem tego wzrostu jest produkt krajowy brutto (PKB), jako finalny efekt działalności gospodarczej wszystkich podmiotów wchodzących w skład gospodarki narodowej. W tab. 1 przedstawiono charakterystyki ilustrujące zależności makroekonomiczne w procesach wzrostu gospodarczego Polski w latach 1990-1994.

Tabela 1

Kategorie makroekonomiczne w latach 1990-1994 w Polsce (w mln PLN)

Wyszczególnienie	1990	1991	1992	1993	1994
PKB (mln PLN)	54 052	80 883	114 944	155 780	210 407
Spożycie (mln PLN)	38 110	66 334	95 744	130 033	17 485
Akumulacja (mln PLN)	15 942	14 549	19 200	25 745	35 557
Inwestycje (mln PLN)	11 581	16 884	20 160	24 716	33 865
Środki trwałe (wartość)	338 474	329 135	355 157	384 526	421 391

Źródło: *Mały rocznik statystyczny*, Warszawa 1994, s. 307; 1996, s. 321.

Z powyższych danych wynika, że tempo wzrostu PKB, spożycia, akumulacji i inwestycji pozostawały w ścisłym związku z koniecznością łagodzenia konfliktów społecznych. Konflikty te ogniskowały się wokół problemów wzrostu bezrobocia, wzrostu kosztów utrzymania, ze względu na procesy inflacyjne, powodujące równocześnie wzrost cen i pogłębianie deficytu budżetowego. Przed przystąpieniem do opisu tych współzależności strukturalno-dynamicznych należałoby przeprowadzić analizę retrospektywną kształtowania się wskaźników dynamiki cen niektórych kategorii makroekonomicznych.

Tabela 2

Wskaźniki dynamiki cen niektórych kategorii makroekonomicznych w latach 1985–1990 w Polsce, rok pop. = 100%

Wyszczególnienie	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Produkt globalny	117,3	118,0	127,0	165,6	320,0	638,6
Koszty materialne (bez amort.)	118,1	117,8	125,6	163,0	271,8	705,3
Produkt krajowy brutto	116,7	119,0	128,2	168,0	398,5	580,1
Wskaźnik cen detalicznych	115,0	117,5	125,3	161,3	343,8	717,8
Wskaźnik cen dóbr i usług dla ludności	114,0	117,2	125,1	162,2	359,1	595,0
Wskaźnik cen nakł. inwestycyjnych	118,4	122,9	129,4	164,8	294,6	681,0
Wskaźnik cen prod. sprzed. przem.	118,3	117,8	128,8	139,8	312,8	722,4
Wskaźnik cen tow. produk. rolniczej	109,4	111,8	122,1	188,4	351,5	396,4
Wskaźnik cen cif (import)	122,0	117,1	140,8	165,7	277,4	734,1
Wskaźnik cen trans. (eksport)	125,0	119,3	146,0	170,1	323,4	614,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Rocznik statystyczny*, Warszawa 1991, s. 172.

Wykrzystując informacje statystyczne zawarte w tab. 2 interesująca jest analiza skali zróżnicowań poszczególnych wartości wskaźników dynamiki i w związku z tym: uszeregowano poszczególne kategorie według kryterium malejących wartości wskaźników oraz obliczono średnie arytmetyczne i odchylenia od wartości średnich. Przyjęta metoda obliczeń umożliwia śledzenie przebiegu zmian wskaźników dynamiki w obserwowanych momentach czasowych, a odchylenia od wartości średnich arytmetycznych umożliwiają ustalenie, która z kategorii makroekonomicznej, mierzona wartością wskaźnika dynamiki, wykazuje największe zróżnicowanie w obserwowanych zbiorowościach (tab. 3).

Tabela 3

Ranking wskaźników dynamiki kategorii makroekonomicznych w latach 1985–1990

Wyszczególnienie	Suma wskaźników SX	Średnia arytmetyczna X	(SX-X)
Ceny detaliczne	263,4	248,8	+14,6
Ceny importu	259,5	248,8	+10,7
Ceny sprzedaży przemysłowej	256,4	248,8	+7,6
Produkt krajowy brutto	251,7	248,8	+2,9
Ceny inwestycyjne	251,2	248,8	+2,4
Koszty materialne	250,3	248,8	+1,5
Ceny eksportu	249,7	248,8	+0,9
Produkt globalny	247,2	248,8	-1,6
Ceny dóbr dla ludności	245,3	248,8	-3,5
Ceny produkcji rolniczej	213,2	248,8	-35,2

Źródło: Obliczenia własne na podstawie tab. 2.

W zbiorze obserwowanych wskaźników dynamiki zauważamy, iż ceny detaliczne wzrastały szybciej, aniżeli ceny produktów pochodzenia rolniczego. Zbliżone było także tempo wzrostu cen sprzedaży produkcji przemysłowej, względem cen importu, przy czym różnice tych dwóch ostatnich wskaźników dynamiki wiązały się ze zmianami cen na rynkach zagranicznych. Interesujące są też różnice wartościowe wskaźników eksportu i importu, na niekorzyść tych pierwszych, co też wiązało się ze spadkiem efektywności eksportu. Powstałe różnice wskaźników produktu krajowego (brutto) względem produktu globalnego wynikają raczej z odmiennego sposobu obliczania.

Biorąc pod uwagę także to, że odchylenie standardowe obserwowanych wskaźników dynamiki posiada wartość minimalną, tj. 0,5477, to można na tej podstawie stwierdzić, że wartości dodatnich odchyłeń i odchyłeń ujemnych są minimalne, gdyż wynoszą +0,3.

Na podstawie tych zróżnicowań należałoby podzielić te kategorie według rankingu ustalonego w tab. 3 na trzy podstawowe grupy dziedzin, tj.

- a) dziedziny znajdujące się w przedziale (+14,6 ÷ +7,6),
- b) dziedziny zawarte w przedziale (+2,9 ÷ 0,9),
- c) dziedziny o odchyleniach ujemnych będące w przedziale (-35,2 ÷ -1,6).

Przytoczone informacje prezentują zachowanie się kategorii makroekonomicznych w okresie trwania cyklu dekonjunkcyjnego. Z danych tych jednoznacznie wynika moment charakterystycznych zwrotów od roku 1988 spowodowanych także mechanizmami cenowymi. Począwszy od roku 1989 obserwujemy m. in. wzrost PKB, cen dóbr inwestycyjnych, a także wzrost kosztów materialnych. Wskaźniki dynamiki produkcji globalnej były wyższe od produkcji rolniczej i niższe od cen detalicznych towarów i usług nabywanych przez ludność z dochodów gospodarstw domowych.

Rok 1990 stanowi kolejny moment w analizie cyklu gospodarczego, gdyż był on początkiem nowego systemu społeczno-ustrojowego. W związku z tym nie należy przedłużać cyklu gospodarczego z lat 1985–1995, gdyż to wymagałoby pracochłonnych obliczeń stabilizacji cen do roku podstawowego, przy czym nawet gdyby to uczyniono, to mały byłby z tego pożytek. Określony obraz uproszczonych wyników analizy można byłoby uzyskać poprzez analizę zmian wskaźników struktury. Przykładowo można tu przedstawić udziały spożycia i akumulacji w produkcie krajowym podzielonym w latach 1985–1995.

Okazało się, że naruszenie podstawowych proporcji podziału produktu narodowego w roku 1989 doprowadziło do napięć społecznych i od tego momentu czasowego obserwujemy utrzymywanie się wysokiego poziomu

Tabela 4

Udział spożycia i akumulacji w produkcji krajowym w latach 1985–1995

Lata	Spożycie		Akumulacja	
	struktura	dynamika	struktura	dynamika
1985	71,9	100,0	21,8	100,0
1986	70,9	122,9	29,1	123,4
1987	70,5	128,3	29,5	129,2
1988	66,7	165,7	33,3	197,7
1989	60,0	353,0	40,0	471,5
1990	72,4	55,2	27,5	31,5
1991	80,5	176,1	19,5	112,2
1992	84,4	144,3	15,6	108,3
1993	84,3	135,8	15,7	138,9
1994	84,0	134,5	16,0	137,7
1995	81,7	133,3	18,3	156,8

Źródło: Opracowanie i obliczenia własne na podstawie roczników statystycznych GUS za okres obserwowany.

konsumpcji, przy spadkowych tendencjach udziału akumulacji w tym procesie podziału. Zrozumiałe, że to musiało obniżyć poziomy nakładów inwestycyjnych z akumulacji ze źródeł krajowych.

Przebieg zmienności obserwowanych kategorii makroekonomicznych wskazuje na cykliczność wahań współzależnych, przy czym lata 1988–1990 stanowiły punkt zwrotny. Na przebieg zmienności wpłynęło szereg czynników i na pełne ich wyjaśnienie niezbędna byłaby analiza mnożnikowa realizowanej polityki gospodarczej po roku 1989. Współczesne koncepcje analizy mnożnikowej opierają się także na analizach wpływu wydatków budżetowych na pobudzenie aktywności gospodarczej i wzrost zatrudnienia. W związku z tym często identyfikowany jest makromodel Keynesa w układzie; dT/dG , gdzie: Y – wartość produkcji realnej, G – realne wydatki rządowe.

Współczesne koncepcje analizy mnożnikowej uwzględniają m. in.:

- badanie opóźnień czasowych,
- nierównomierność zmian kategorii makroekonomicznych i to zarówno kontrolowanych przez podmioty polityki, jak też nie poddających się procedurom kontrolnym,
- zarówno zmienne egzogeniczne, jak i parametry modeli ulegają ustawicznym zmianom, które charakteryzują się tym, że zmiany są jednoczesne i wielokierunkowe i to bez statystycznych związków przyczynowo-skutkowych,
- przebieg tych procesów zmian strukturalnych w gospodarce ma charakter nieliniowy oraz znaczący wpływ mają także uwarunkowania międzynarodowe.

Wielce użyteczna może się okazać analiza scenariuszowa przebiegu cykli gospodarczych, w szczególności traktując gospodarkę jako makrosystem ekonomiczny. Analiza ta powinna zawierać metody badania wejść, transformacje oraz badania wyników wyjść. Istota zagadnienia polega na takim doborze wejść, aby poszczególne scenariusze zawierały niezbędny zbiór mnożników charakteryzujących wielowariantowe kombinacje przełożeń strategii polityki ekonomicznej na język modeli symulacyjnych. Warto przy tym nadmienić, że wejście tworzą zmienne egzogeniczne modelu ekonometrycznego, parametry strukturalne modelu oraz zbiór ograniczeń prawnych, zasobowych, organizacyjno-instytucjonalnych. Podejmując rozważania na temat roli mnożników w analizach polityki gospodarczej należy podkreślić, że w Polsce nie znajdowały należnego im miejsca, gdyż w warunkach gospodarki nierynkowej, pełniłyby one bierne funkcje rejestrujące, a nie sterujące. Jest to problem bardzo złożony, aby można go rozwinąć w ramach tego artykułu.

Problem ten będzie poruszony w końcowym fragmencie artykułu. Zanim jednak to nastąpi przejdźmy do ogólnej charakterystyki czynników wpływających na przebieg zmienności badanych kategorii wzrostu gospodarczego.

3. ANALIZA CZYNNIKÓW WPŁYWAJĄCYCH NA PRZEBIEG WYBRANYCH CYKLI W POLSCE NA TLE UWARUNKOWAŃ STRATEGII RESTRUKTURYZACYJNYCH

W tej części opracowania główny akcent będzie położony na opisie mechanizmów i tendencji w makrocyklach ekonomiczno-społecznych. W związku z tym przedstawione będą następujące cykle gospodarcze:

- a) budżetowy ogniskujący relacje związane z finansowaniem sektora publicznego, indukując impulsy kreatywne dla sektora prywatnego w celu zasilenia finansowych w realizacji polityki budżetowej,
- b) monetarny wpływający na politykę pieniężno-kredytową i inwestycyjną,
- c) inwestycyjny, sterujący procesami produkcyjno-usługowymi,
- d) zatrudnienia i rynków pracy,
- e) trwania strategii marketingowych,
- f) preferencji dochodowych gospodarstw domowych.

Dokonując specyfikacji tych cykli kierowano się nie tylko intuicją niezbędną do klasyfikacji, lecz także użytecznością dla tego typu badań.

Cykl budżetowy ilustruje amplitudę wahań nie tylko dochodów i wydatków lecz także saldo wyniku polityki budżetowej państwa. Państwo jako podmiot polityki budżetowej steruje procesami zasilenia budżetowych sektora publicznego i gospodarstw domowych. Dodatkowo saldo budżetu stanowi nadwyżkę niewydatkowanych środków budżetowych w danym roku budżetowym, która w następnym okresie może być wykorzystana na tworzenie rezerwy

budżetowej i finansowanie priorytetów społeczno-gospodarczych. Deficyt budżetowy, w gospodarkach słabo rozwiniętych, powoduje kumulowanie się problemów społeczno-gospodarczych w postaciach: bezrobocia, inflacji, wzrostu cen, wzrostu kosztów utrzymania itp.

Tabela 5

Dochody i wydatki budżetu państwa w latach 1985–1995 w Polsce (w mln PLN)

Rok	Dochody	Wydatki	Saldo
1985	404,4	407,9	-3,5
1986	489,9	495,2	-12,3
1987	585,0	597,5	-12,3
1988	1 008,9	1 001,0	+7,3
1989	3 010,8	3 368,7	-357,9
1990	19 624,3	19 380,1	+243,9
1991	21 088,0	24 186,6	-3 098,0
1992	31 277,0	38 118,9	-6 912,0
1993	45 901,0	50 243,0	-4 342,0
1994	63 125,0	68 865,0	-5 740,0
1995	83 722,0	91 170,0	-7 448,0

Źródło: Opracowanie i obliczenia własne na podstawie roczników statystycznych GUS w obserwowanym okresie i w przeliczeniu na mln PLN.

Z przedstawionych informacji wynika, że wzrastającym tendencjom dochodów budżetowych państwa towarzyszyły większe wydatki budżetu państwa, przy czym tendencje te miały swój początek od roku 1990 i utrzymywały się do roku 1995. Posługując się danymi statystycznymi w badanym okresie oszacowano parametry funkcji trendów, których postaci analityczne są następujące:

a) dochody budżetu państwa: $Y_{85-95}^{DBP} = 33714Ln(t) - 8520,8$ mln PLN, $R^2 = 0,1989$,

b) wydatki budżetu państwa: $Y_{85-95}^{WBP} = 5716,1t + 244,6$ PLN, $R^2 = 0,2194$.
Różnica między współczynnikiem determinacji, tj. dla $0,21194 - 0,1989 = 0,013$, jest miarą deficytu budżetowego.

Analiza porównawcza dotycząca relacji między produktem krajowym brutto a dochodem budżetu państwa w latach 1985–1995 wykazuje że, wyraźnie zaznaczyła się amplituda wahań dla lat 1988–1991, a następnie obserwujemy minimalne wznoszenie krzywej struktury dochodów budżetowych w PKB.

Cykl monetarny obejmuje przebieg procesów polityki pieniężnej, zwłaszcza w zakresie zmian zasobów pieniężnych w latach 1985–1995. Dane te ilustruje tab. 6 (mln PLN).

Tabela 6

Przebieg procesów polityki pieniężnej w latach 1985–1995

Rok	Zasoby pieniężne	Emisja pieniądza	Oszczędności ludności
1985	429	1 031	167
1986	541	1 187	209
1987	719	1 339	248
1988	1 179	2 728	370
1989	7 389	12 779	800
1990	18 882	48 078	327
1991	24 375	68 283	628
1992	26 102	95 246	950
1993	41 109	121 183	1 149
1994	55 924	147 780	1 446
1995	104 257	224 100	2 042

Źródło: Obliczenia i opracowania własne na podstawie roczników statystycznych GUS. Wartości zasobów pieniężnych banków, emisji pieniądza i oszczędności ludności przeliczono na PLN.

Okazuje się, że wartości aktywów bankowych i emisji pieniądza wykazywały minimalne wahania cykliczne, przy czym zarówno wartości obiegu pieniądza, jak i oszczędności na tle skali wykresu były minimalne, względem aktywów i emisji. Przeliczenia starych nominałów złotych na nominały nowe zniekształcają jednak ogólny obraz, przy czym od roku 1990 obserwujemy także wzrost wartości prezentowanych kategorii monetarnych.

W związku z tym oszacowano parametry funkcji trendu zasobów pieniężnych w postaci liniowej:

$$Y_{85-95}^{zM} = 6999,2t + 12465 \text{ PLN}$$

Polityka monetarna obserwowanego okresu była podporządkowana bieżącym procesom obsługi pieniężnej zarówno sektora publicznego, jak i rozwijającego się sektora prywatnego. Można też dostrzegać związki między oscylacjami monetarnymi a oscylacjami wzrostu gospodarczego i rozwoju społecznego.

Cykl inwestycyjny jest typu koniunkturalnego i w strefie jego działania ogniskują się zagadnienia o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej przyszłych okresów. Analiza tego cyklu przeprowadzona będzie w trzech przekrojach czasowych, tj. lata 1985–1995, a także 1985–1990 oraz 1991–1995.

W związku z tym oszacowano parametry funkcji trendu oraz ustalono postać analityczną dla okresu obserwowanego obejmującego lata 1985–1995, w układzie następującym:

$$Y_{85-95}^{IN} = 16077Ln(t) - 10650 \text{ mln PLN, przy } R^2 = 0,06050.$$

Również i w tym przypadku odchylenia wartości inwestycji i środków trwałych wykazują zbliżone oscylacje, co oznacza także bardziej umiarkowaną korektę wartości środków trwałych względem inwestycji. To wiązało się także z procedurami przewartościowywania środków trwałych w związku z restrukturyzacją naszej gospodarki.

Tabela 7

Wartość środków trwałych i inwestycji w przedziałach lat 1985–1990 i 1991–1995 w Polsce

Środki trwałe	Inwestycje	Środki trwałe	Inwestycje
1985–1990		1991–1995	
57 717,1	1 814,3	338 474,0	11 581,0
58 801,2	1 906,2	339 135,3	16 883,7
61 101,1	1 987,0	355 154,9	20 159,7
62 628,1	2 096,9	384 526,0	24 715,9
64 971,3	2 044,4	421 391,2	33 865,1
59 299,4	1 837,3	893 130,7	47 144,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie roczników statystycznych GUS dla czasowych przedziałów obserwacji.

Istnieje paradoks polegający na tym, że wartość środków trwałych nie wzrastała na skutek inwestycji, lecz w związku z kalkulacją księgowo-finansową podwyższającą w sposób sztuczny ich wartość na tle zamierzonej sprzedaży.

Oszacowane parametry modelu opisującego wpływ inwestycji (INW) na wartość środków trwałych umożliwiły opracowanie następującej ich postaci analitycznej:

$INW = 6,9766099e^{-3}X^3 - 4,7913159e^{-7}X^2 + 0,56428972X - 124 345$, przy maksymalnym błędzie wynoszącym 0,003%.

Cykl zatrudnienia i rynków pracy w latach 1985–1995 miał szczególny charakter, gdyż był to okres przelomowych wydarzeń w naszym kraju, który z bardzo głębokiego kryzysu zaczął stopniowo wchodzić w fazę umiarkowanej dynamiki. Zmieniła się także polityka zatrudnienia przechodząc od zasady pełnego zatrudnienia do zasady racjonalnego zatrudnienia i to w tworzących się podstawach rynku pracy.

Interesujące wyniki obserwacji za lata 1985–1995 uzyskano badając zmiany liczebności zasobów pracy, zatrudnienia i bezrobocia. Zmieniające

się proporcje w tych zmianach strukturalnych w zakresie demografii stanowią ilustrację głęboko przeprowadzanych reform i wzrastającego problemu bezrobocia. Najlepiej tę sytuację przedstawia tab. 8.

Tabela 8

Ludność, zasoby pracy i zatrudnienie oraz bezrobocie w Polsce w latach 1985–1995 (w tys. osób)

Lata	Ludność	Zasoby pracy	Zatrudnienie	Bezrobocie	Zasoby zatrudnienia (w %)
1985	37 300	21 772	17 915	.	83,3
1986	37 600	21 830	17 939	.	82,2
1987	37 800	21 861	17 879	.	81,7
1988	37 900	21 882	17 700	.	80,9
1989	38 000	21 889	17 558	.	80,2
1990	38 038	21 962	16 474	1 126	75,0
1991	38 182	22 055	15 772	2 156	71,1
1992	38 309	22 181	15 356	2 509	69,2
1993	38 418	22 333	15 117	2 890	67,6
1994	38 505	22 502	15 282	2 838	67,9
1995	38 581	22 647	15 324	2 754	67,7

Począwszy od roku 1989 następowało stopniowe zmniejszanie się liczby zatrudnionych w gospodarce narodowej, co wiązało się ze wzrostem bezrobocia, wykazany w tab. 8. Jest to jednak problem bardzo złożony zarówno w ujęciu społecznym, jak i ekonomicznym i w związku z tym ograniczamy się do prezentacji statystycznej.

Jednym z ostatnich problemów, charakteryzujących procesy cyklicznych zjawisk występujących w Polsce w latach 1985–1995 będzie analiza cyklu preferencji dochodowych gospodarstw domowych. Preferencje te rozpatrzmy na tle współzależnych kategorii makroekonomicznych, w tym celu wykorzystane będą wskaźniki dynamiki: ludności, spożycia, cen detalicznych towarów i usług oraz dochodów nominalnych i realnych w Polsce w latach 1985–1995 (w %).

Również i w tym przykładzie oscylacje obserwowanych kategorii makroekonomicznych układają się w sposób zróżnicowany, przy czym zakłócenia kulminacyjne w cyklu dotyczą lat 1989–1991, przy rozwarciu nożyc między dochodami nominalnymi a realnymi gospodarstw domowych.

W zakończeniu można sformułować współzależności amplitud cyklu przebiegu procesów społeczno-gospodarczych w obserwowanych latach 1985–1995. W pewnych fragmentach opracowania dokonano podziału czasowego na dwa podokresy, tj. 1985–1990 i 1991–1995, ze względu na zmiany charakterystyk społeczno-gospodarczych, powodowanych czynnikami kryzysowymi. Opracowanie ma charakter studialny, prezentujący metody

pomiaru wahań cyklicznych tych makrokategorii ekonomicznych, które są współzależne. Cykle te mają zniekształcone przebiegi obserwowanych cech statystycznych, gdyż ich realizacje odbywały się w zmiennych systemach społeczno-ustrojowych.

Ryszard Broszkiewicz

PROCESSES AND PHASES OF POLAND'S SOCIAL-ECONOMIC DEVELOPMENT

The author attempts to prove a thesis about relationships between processes of the national economy cyclical development present in Poland and a comprehensive restructuring of particular entities and economic sectors. Cyclical aspects of transformation processes are analysed between 1985 and 1995. The Author formulates a conclusion about interrelationships between amplitudes of a cycle of social-economic processes over the years 1985-1995.